

РОЗДІЛ VI

Бухгалтерський облік, аналіз, статистика та математичні методи й інформаційні технології в економіці

УДК 658.012.1

Кіндрацька Галина,
кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»,
кафедра обліку та аналізу;
м. Львів; ORCID ID 0000-0002-1825-7352
e-mail: halyna.i.kindratska@lpnu.ua

<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-03-133-143>

ОЦІНЮВАННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТИПОВИХ МЕТОДИК

У статті досліджено теоретичні засади і прикладні проблеми аналізу платоспроможності підприємств, з якими стикаються користувачі методик, розроблених відповідними міністерствами і відомствами та обов'язкових до використання суб'єктами господарювання. Сформульовано основні методичні проблеми побудови системи показників як одного з найважливіших елементів методики аналізу. Проведено порівняльний аналіз показників платоспроможності підприємств, які наведено в типових методиках. Охарактеризовано основні ознаки втрати або відновлення платоспроможності, а також види неплатоспроможності: поточна, критична, надкритична. Обґрунтовано основні шляхи впорядкування та вдосконалення методики аналізу платоспроможності підприємств з метою усунення можливості маніпулювання результатами аналізу. Запропоновано створити координаційний орган на державному рівні для вдосконалення методичного забезпечення фінансового аналізу діяльності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: типова методика, фінансовий стан, ліквідність, платоспроможність, показники, втрата платоспроможності, види неплатоспроможності

Киндрацкая Галина,
кандидат экономических наук, доцент,
Национальный университет «Львовская политехника»,
кафедра учета и анализа, г. Львов

ОЦЕНКА ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ: ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ТИПОВЫХ МЕТОДИК

В статье исследованы теоретические основы и прикладные проблемы анализа платежеспособности предприятий, с которыми сталкиваются пользователи методик, разработанных соответствующими министерствами и ведомствами и обязательных к использованию субъектами хозяйствования. Сформулированы основные методические проблемы построения системы показателей как одного из важнейших элементов методики анализа. Проведен сравнительный анализ показателей платежеспособности предприятий, приведенных в типовых методиках. Охарактеризованы основные признаки потери или восстановления платежеспособности, а также виды неплатежеспособности: текущая, критическая,

сверхкритическая. Обоснованы основные пути упорядочения и совершенствования методики анализа платежеспособности предприятий с целью устранения возможности манипулирования результатами анализа. Предложено создать координационный орган на государственном уровне для совершенствования методического обеспечения финансового анализа деятельности субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: типовая методика, финансовое состояние, ликвидность, платежеспособность, показатели, потеря платежеспособности, виды неплатежеспособности.

Kindratska Halyna,
PhD in Economics, Associate Professor,
Lviv Polytechnic National University,
Department of Accounting and Analysis, Lviv

THE ASSESSMENT OF SOLVENCY OF UKRAINIAN ENTERPRISES: PROBLEMATIC ISSUES OF TYPICAL METHODOLOGICAL APPROACHES

The article has explored the theoretical bases and practical problems of assessment of enterprises solvency, which users of techniques, developed by relevant ministries and agencies and mandatory use of entities (called typical or common) deal with. Despite their different purposes (the risk assessment of bankruptcy, the creditworthiness or the investment attractiveness of the enterprise, the financial status of the beneficiary of the investment project or enterprise subject to privatization), they are based on the assessment of the solvency of the enterprises as an indicator of its financial capacity. The main methodological problems of construction of the scorecard are formulated as one of the most important elements of the methodology of analysis, which has a significant impact on the reliable and objective assessment of the solvency of the company in accordance with the set goal. The comparative analysis of the indicators of solvency of enterprises, which are given in typical methodological approaches, is carried out in the article. It is established that the list, names and calculation formulas of the relative indicators differ significantly, and between their recommended values there are some inconsistencies, which make significant influences on the formulation of analytical conclusions and proposals for management decisions.

The main signs of loss or restoration of solvency, as well as types of insolvency: current, critical, supercritical are characterized. The basic ways of streamlining and improvement of the methodological approaches of the analysis of solvency of the enterprise with the purpose of eliminating the possibility of manipulation of the analysis results are substantiated.

The author proposes to create a state coordination body to improve the methodological support of financial analysis of the activities of business entities in order to increase its objectivity and effectiveness.

Key words: typical method, financial condition, liquidity, solvency, indicators, loss of solvency, types of insolvency.

Постановка проблеми. В ринкових умовах господарювання зростають вимоги до аналізу фінансового стану підприємств, за результатами якого оцінюють економічні ризики їх функціонування та формують фінансову стратегію на майбутнє. В цьому контексті особливої актуальності набуває вдосконалення такого традиційного об'єкта аналізу фінансового стану підприємств як платоспроможність, оскільки її рівень є найважливішою ознакою стійкості фінансового стану підприємства, а також важливим індикатором змін у складі та структурі його активів і пасивів. Однак, судячи з певної недовіри менеджменту до результатів аналізу платоспроможності, вони не гарантують ухвалення обґрунтованих управлінських рішень.

Серед проблем аналізу платоспроможності особливе значення має недосконалий понятійний апарат. У методиках, на відміну від стандартів бухгалтерського обліку, використовують різні терміни, що призводить до термінологічної плутанини і створює певні труднощі для користувачів. Також у методиках досить часто використовують різні розрахункові формули однакових аналітичних показників тощо.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних засад і прикладних проблем аналізу платоспроможності підприємств на основі узагальнення та порівняння типових методик, які наведені в нормативних документах, а також обґрунтування шляхів їх впорядкування та вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні наукові завдання: розкрити можливості використання типових методик для аналізу платоспроможності підприємств; визначити основні методичні проблеми побудови системи показників, як одного з найважливіших елементів методики аналізу; провести порівняльний аналіз показників платоспроможності підприємств, які наведено в

типових методиках; оцінити основні ознаки втрати або відновлення платоспроможності, а також умови виникнення неплатоспроможності підприємств; визначити можливості удосконалення методики аналізу платоспроможності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розроблення теоретичних і методичних засад оцінювання платоспроможності суб'єктів господарювання є об'єктом дослідження як вітчизняних науковців, так і закордонних. Більшість науковців дотримуються думки, що ліквідність характеризує спроможність підприємства в найкоротший час і з найменшими витратами перетворити активи на грошові кошти, а платоспроможність – здатність підприємства виконувати зобов'язання перед кредиторами. При цьому, іноді «ліквідність» вважають більш містким поняттям [1], або ототожнюють «платоспроможність» з «фінансовою стійкістю» підприємств [2, 11]. Отже, існує певна складність розуміння сутності таких взаємопов'язаних економічних категорій як «ліквідність» і «платоспроможність».

До найпоширеніших напрямів аналізу платоспроможності підприємства відносять: аналіз ліквідності балансу підприємства та аналіз відносних показників ліквідності [3]. Іноді також пропонують: визначити загальний показник платоспроможності, розраховувати ліквідність грошових коштів [4], оцінювати оборотність оборотних коштів і поточних зобов'язань, а також їх складових. [5]. Однак для реалізації цих напрямів аналізу часто виникають такі проблеми: формування переліку показників платоспроможності, їх обчислення, інтерпретація результатів тощо. Проведене дослідження показало, що на даний момент різні науковці пропонують використовувати для аналізу платоспроможності від 2 до 14 показників [6].

Певним чином ці проблеми могли б бути вирішені за умови впорядкування типових методик аналізу, які розробляють відповідні міністерства і відомства та які є обов'язковими для використання суб'єктами господарювання. Це дало б можливість сформувати єдині методичні підходи до аналізу платоспроможності суб'єктів господарювання [7]. Однак сьогодні ці питання не вноормовано, тому використання типових методик пов'язане з істотними труднощами.

Виклад основного матеріалу. Платоспроможність підприємств на сучасному етапі розвитку національної економіки вважають однією з важливих умов їх господарської діяльності, забезпечуючи фінансову стабільність та конкурентоспроможність на ринку. З огляду на це, внутрішні суб'єкти зорієнтовані на аналіз показників платоспроможності для об'єктивного оцінювання та прогнозування діяльності підприємства. Не менш актуальні такі аналітичні дослідження для зовнішніх суб'єктів, зокрема: банківських установ – для визначення рівня кредитоспроможності підприємства; інвесторів – для оцінювання інвестиційної привабливості підприємства, ділових партнерів — для визначення ризику банкрутства підприємства тощо.

В Україні розроблено нормативні документи щодо оцінювання фінансового стану підприємств, які, зокрема, регламентують проведення аналізу їх платоспроможності відповідно до заданої мети. До найпопулярніших методик належать: Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства (далі – Методичні рекомендації № 14) [8], Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями (далі – Положення № 351) [9], Порядок проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самоокупності, а також визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, обслуговування якої здійснюватиметься за рахунок коштів бенефіціара (далі – Порядок № 616) [10], Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації (далі – Положення № 49/121) [11], Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій (далі – Методика № 22) [12] тощо. Розробники, мета та призначення цих документів наведено в табл. 1.

Використання в аналітичній практиці типових методик, які зокрема регулюють аналіз платоспроможності підприємств, виявило певні їх недоліки. Особливо варто зазначити, що серед перелічених вище типових методик, лише Положення № 351 [9] і Порядок № 616 [10] містить розрахункові формули фінансових показників відповідно до даних фінансової звітності, сформованої згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до

фінансової звітності» (НП(С)БО 1). Однак незважаючи на це, типовими методиками часто користуються відповідно до потреби.

Таблиця 1

Можливості використання типових методик для аналізу платоспроможності підприємств

Назва	Розробник, рік	Основна мета застосування методики	Здійснення аналізу платоспроможності
Методичні рекомендації № 14 [8]	Міністерство економіки України (у редакції 2010 р.)	Оцінювання фінансового стану підприємств, виявлення ознак банкрутства	Визначення обґрунтованості визнання підприємства неплатоспроможним
Положення № 351 [9]	Правління Національного банку України (у редакції 2019 р.)	Оцінювання банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями	Визначення здатності боржника/контрагента банку розраховуватися відповідно до умов договорів за своїми зобов'язаннями
Порядок № 616 [10]	Міністерство фінансів України (2016 р.)	Оцінювання фінансового стану бенефіціара	Визначення виду і розміру забезпечення погашення позики за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій
Положення № 49/121 [11]	Міністерство фінансів України та Фонд державного майна України (у редакції 2013 р.)	Оцінювання фінансового стану підприємства, доцільності його приватизації або реструктуризації	Реалізація двох напрямів аналізу: ліквідності за коефіцієнтами ліквідності та чистими оборотними активами; платоспроможності за показниками фінансової стійкості
Методика № 22 [12]	Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій (1998 р.)	Оцінювання інвестиційної привабливості підприємств, можливості оздоровлення виробничої сфери	Визначення платоспроможності підприємств за величиною робочого капіталу та його маневреністю робочого; оцінювання ліквідності активів за загальним коефіцієнтом покриття і абсолютної ліквідності

Джерело: узагальнено автором на основі [8-12]

У цих нормативних документах визначено дві основні групи факторів, які впливають на платоспроможність підприємств: наявність і склад активів, достатніх для погашення боргових зобов'язань; рівень ліквідності активів підприємства, що дозволяє за необхідності їх реалізувати і отримати достатню суму для погашення зобов'язань. Формальна ознака платоспроможності підприємства – досягнення рівноваги між певними групами активів і пасивів. Відповідно вважають, що співвідношення активів і боргів вказує на рівень платоспроможності підприємства. Але таке твердження буде коректним за умови, що активом визнається лише власне майно підприємства, яке можна продати і за рахунок отриманих коштів покрити його борги.

Активи за рівнем ліквідності об'єднують в такі групи: високоліквідні, швидколіквідні, повільноліквідні і важколіквідні, однак типові методики практично не містять чітких рекомендацій щодо їх складу, тому основним критерієм зарахування до певної групи вважають час, який необхідний для реалізації певного активу, а додатковим – отриману від реалізації активу суму коштів залежно від специфіки діяльності підприємства. При цьому формування груп активів за рівнем ліквідності все ж є проблемою, судячи з наведених у літературі пропозицій, які аналітик при проведенні аналізу мав би врахувати.

Аналогічна проблема виникає під час розподілу пасивів підприємства за термінами погашення зобов'язань (термінові, короткострокові, довгострокові, постійні). Відповідно проблематично оцінити результати аналізу, наприклад, чим зумовлено порушення рівноваги: нестачею коштів за певною групою активів для погашення відповідної групи зобов'язань, чи неправильно розрахованою їх величиною. Певним чином цю проблему можна вирішити, досліджуючи рівновагу між наведеними вище групами активів і пасивів за досить тривалий період, що сприяє виявленню тенденцій зміни їх ліквідності.

Особливу увагу треба звернути на рівновагу (чи її порушення) між оборотними активами та поточними зобов'язаннями і забезпеченнями. Абсолютна різниця між ними характеризує частину оборотних активів, які сформовано за рахунок власного капіталу підприємства (такий абсолютний показник в типових методиках має різну назву – власні оборотні активи [8], робочий капітал [9,12], чистий оборотний капітал [11]). Цей показник характеризує здатність підприємства не лише

сплатити поточні борги, а й розширити діяльність. Перевищення вартості оборотних активів над короткостроковими пасивами вказує на те, яка сума оборотних коштів залишиться в розпорядженні підприємства після погашення поточних зобов'язань, тобто чим більша різниця, тим вищий рівень платоспроможності. Водночас оцінювати платоспроможність підприємства за таким показником не завжди коректно, оскільки невідомо, яке перевищення мало б задовольняти зацікавлені особи.

Частіше для аналізу платоспроможності використовують відносні показники – коефіцієнти ліквідності. Хоча перелік відносних показників платоспроможності та розрахунок їх значень є одним з найпроблемніших елементів типових методик. Вони рекомендують для аналізу платоспроможності використовувати коефіцієнти ліквідності, які справляють враження простих у розрахунку та інтерпретації. Наприклад, Методичні рекомендації № 14, незважаючи на те, що деякі науковці оцінюють їх досить позитивно (невелика кількість показників фінансового стану підприємства; аналіз фінансових факторів, які призвели до неплатоспроможності підприємства, а також визначення можливості санації підприємства тощо) містять певні суперечності, наприклад, у додатку 2 до показників оцінки ліквідності відносять 9 показників, а в додатку 3 (табл. 2) – лише 7 показників, при цьому їх перелік не співпадає [8]. Варто зазначити, що в інших типових методиках перелік та розрахункові формули коефіцієнтів ліквідності теж істотно відрізняються (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз відносних показників платоспроможності підприємств

Показники	Методичні рекомендації № 14 [8]	Положення № 351 [9]	Порядок № 616 [10] ¹	Положення № 49/121 [11]	Методика № 22 [12]
Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності	Відношення оборотних активів до суми довгострокових і поточних зобов'язань	Відношення оборотних активів до поточних зобов'язань і забезпечень	–	–	Відношення поточних активів до короткострокових пасивів
Коефіцієнт покриття	Відношення оборотних активів до поточних зобов'язань	–	Відношення оборотних активів до поточних зобов'язань	Відношення оборотних активів до поточних зобов'язань	–
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Відношення оборотних активів (за вирахуванням запасів і витрат майбутніх періодів) до поточних зобов'язань	–	Відношення грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості до поточних зобов'язань	Відношення грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості до поточних зобов'язань	–
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Відношення грошових коштів до поточних зобов'язань	–	–	Відношення грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань	Відношення коштів на рахунках і грошей в касі до поточних пасивів
Маневреність власних оборотних засобів	Відношення власних оборотних засобів до оборотних активів	–	–	–	–
Маневреність робочого капіталу	–	<u>Відношення робочого капіталу до валюти балансу (активу)</u>	–	–	Відношення запасів до величини робочого капіталу

Джерело: узагальнено автором на основі [8-12]

¹Формули розрахунку наведено для великих і середніх підприємств

Варто зазначити, що в Методичних рекомендаціях № 14 для аналізу платоспроможності підприємств рекомендовано розраховувати, крім наведених в табл. 2, ще такі показники: частка оборотних активів в загальній вартості активів, частка власних оборотних коштів в їх загальній сумі, частка власних оборотних коштів у покритті запасів, частка запасів в оборотних активах, коефіцієнт покриття запасів [8]. Хоча при цьому виникають певні проблеми, зокрема частка власних оборотних коштів в їх загальній сумі, яку рекомендовано розраховувати у відсотках, дублює інший показник – маневреність власних оборотних засобів, який обчислюють аналогічно; коефіцієнт покриття запасів, як відношення "нормальних" джерел покриття до запасів, характеризує більше фінансову стійкість, ніж платоспроможність, хоча, очевидно, що між цими напрямками аналізу існує тісний взаємозв'язок. Варто звернути увагу ще на таку обставину: в Методичних рекомендаціях № 14 [8] коефіцієнт загальної ліквідності рекомендують розраховувати як відношення оборотних активів до вартості усіх позикових коштів (суми довгострокових і поточних зобов'язань підприємств), а коефіцієнт покриття – як традиційний показник загальної ліквідності, тобто відношення оборотних активів до поточних зобов'язань (див. табл. 2).

Для оцінки платоспроможності підприємств фактичні значення відносних показників ліквідності як найважливіших показників платоспроможності доцільно порівняти з рекомендованими (іноді їх називають теоретично достатніми, нормативними, оптимальними, сприятливими тощо). Порівняльний аналіз типових методик вказує, що вони наводять різні рекомендовані значення коефіцієнтів ліквідності, чи їх інтервалів (табл. 3).

Таблиця 3

Рекомендовані значення коефіцієнтів ліквідності активів

Назва типової методики	Коефіцієнт ліквідності		
	абсолютної	проміжної	загальної (покриття)
Методичні рекомендації № 14 [8]	граничне значення 0,2 – 0,35	>1,0 ¹	>1,5
Положення № 351 [9]	–	–	Рекомендовані значення наведено для відповідного виду забезпечення/застави
Порядок № 616 [10]	–	Не зазначено	≥1,0
Положення № 49/121 [11]	>0	0,6 – 0,8	>1,0
Методика № 22 [12]	0,2 - 0,35	–	>1,0; якщо в межах 1 - 1,5, то підприємство своєчасно ліквідує борги

Джерело: узагальнено автором на основі [8-12]

Варто зазначити, що провести повномасштабні дослідження з метою визначення рекомендованих значень і врахування їх за видами економічної діяльності досить проблематично, хоча спроби такі були неодноразово. Зокрема, проведене дослідження платоспроможності 72 підприємств (без групування за видами діяльності) за три-чотири роки і порівняння отриманих значень показників з рекомендованими значеннями, які наведено в Методичних рекомендаціях № 14 [8], показали, що підприємства розподілилися таким чином: за коефіцієнтом абсолютної ліквідності: лише 18% – в межах рекомендованого значення і переважна більшість (61,1%) – нижче; за коефіцієнтом проміжної ліквідності: 22,2% – відповідають рекомендованому значенню, решта підприємств розподілилися майже порівно між тими, що мають ліквідність активів нижче і вище рекомендованих значень (відповідно 40,3% проти 37,5%); за коефіцієнтом загальної ліквідності: 50% підприємств мають нижчу ліквідність, ніж рекомендоване значення; 26,4% – відповідають, а 23,6% – перевищують його [13].

На нашу думку, доцільно встановлювати, не лише нижню межу ліквідності, а й рекомендовані значення інтервалу. Адже, зазвичай, надто високий рівень ліквідності, порівняно з рекомендованими значеннями, може призвести до низької ефективності використання ресурсів і зниження рентабельності діяльності підприємства.

Серед науковців іноді висловлюється думка, що розраховуючи співвідношення між певними складовими активів і пасивів, можна оцінити не абсолютний рівень платоспроможності

¹ За змістом і розрахунковою формулою відповідає показнику покриття, а рекомендоване значення для коефіцієнта швидкої ліквідності дорівнює 0,6 – 0,8 [8]

підприємства, а лише ризик її втрати. І саме такий індикатор та його значення часто відіграють основну роль в оцінюванні потенціалу платоспроможності підприємства та прийнятті управлінських рішень.

Окрема тема для дискусій – доцільність залучення для аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств методів і моделей, які набули особливої популярності в практиці закордонних фірм (наприклад, моделі Е. Альтмана чи В. Бівера).

Загалом основними проблемами побудови системи показників ліквідності, як одного з найважливіших елементів типових методик аналізу платоспроможності, є:

- частина показників не повністю відповідають меті аналізу, наприклад, до показників платоспроможності зараховують показники фінансової стійкості, які характеризують незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування (Положення № 351[9] для цього рекомендує залучати коефіцієнт платоспроможності (автономії), коефіцієнт фінансування, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнт маневреності власного капіталу;

- показники при однаковому алгоритмі розрахунку мають різні назви;

- показники, які обчислюють за різними розрахунковими формулами, названо однаково, наприклад, коефіцієнт загальної ліквідності часто розраховують як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань і забезпечень, а в Методичних рекомендаціях № 14 [8] до знаменника цієї формули пропонують залучати суму довгострокових і поточних зобов'язань;

- до певної групи оборотних активів за термінами ліквідності чи поточних зобов'язань за термінами їх погашення (чисельник і знаменник розрахункової формули коефіцієнтів ліквідності) включають різні складові, що особливо відчутно після кожного внесення змін у структуру балансу підприємства;

- рекомендовані значення чи інтервали для відносних показників недостатньо обґрунтовано, часто запозичено з зарубіжних джерел, хоча порядок формування вітчизняної фінансової звітності має певні відмінності, що впливає на достовірність результатів аналізу;

- рекомендовані значення або інтервали відносних показників не диференційовано з врахуванням особливостей виду економічної діяльності, структури активів і швидкості їх обороту, структури джерел фінансування ресурсів підприємства тощо;

- наведені в методиках показники не дають можливості оцінити ліквідність різних видів грошових потоків, хоча їх незбалансованість за величиною і часом істотно впливає на платоспроможність підприємства;

- спроби застосувати в практичній діяльності розроблені для закордонних корпорацій методи і моделі оцінювання фінансового стану, які зокрема ґрунтуються на показниках ліквідності, на нашу думку, не враховують умов господарської діяльності та вимоги чинних в Україні нормативних документів.

Загалом наведений вище перелік проблем, з якими стикаються під час оцінювання платоспроможності підприємств, не є вичерпний. Зокрема відсутня можливість оцінювання впливу різноманітних факторів, які в певний момент можуть досягти «критичної маси» і призвести до неплатоспроможності чи навіть банкрутства підприємств. Практично лише в Методичних рекомендаціях № 14 [8] зазначено ознаки виникнення стійкої фінансової неспроможності: показники ліквідності істотно відхиляються від граничних значень за умови збитковості діяльності протягом двох років; значна (понад триста мінімальних розмірів заробітної плати) сума непогашених боргових зобов'язань; не здійснення платежів більше, як три місяці за наявності боргових зобов'язань, терміни сплати за якими настали.

Визначення стану неплатоспроможності підприємства, потребує ідентифікації її виду. В Методичних рекомендаціях № 14 [8] наведено характеристику трьох видів неплатоспроможності (поточна, критична, надкритична), а також вплив факторів на втрату платоспроможності та можливості її відновлення.

Хоча варто зазначити, що поняття «поточна неплатоспроможність» дублює за змістом «неплатоспроможність». Визначити поточну неплатоспроможність згідно з Методичними рекомендаціями № 14 [8] можна за формулою, яка адаптована до структури балансу згідно з НП(С)БО 1:

$$Pn = Id + Ii + In + \Gamma k - 3d - 3n, \quad (1)$$

де I_d – довгострокові фінансові інвестиції, які обліковують за методом участі в капіталі інших підприємств; I_i – інші фінансові інвестиції; I_n – поточні фінансові інвестиції; G_k – гроші та їх еквіваленти; Z_d – довгострокові зобов'язання та забезпечення; Z_n – поточні зобов'язання та забезпечення.

Можливість втрати або відновлення платоспроможності за показниками, які характеризують три види неплатоспроможності, наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Характеристика видів неплатоспроможності підприємства та можливості її подолання

Характеристика неплатоспроможності	Неплатоспроможність підприємства		
	поточна	критична	надкритична
Фінансовий стан підприємства	високоліквідних активів недостатньо для погашення поточного боргу перед кредиторами	відповідає стану потенційного банкрутства	відповідає стану реального банкрутства
Значення показників	1) наявні ознаки поточної неплатоспроможності ($I_n < 0$) на початок і на кінець звітного періоду	1) наявні ознаки поточної неплатоспроможності ($I_n < 0$) на початок і на кінець звітного періоду; 2) коефіцієнт покриття на кінець звітного періоду менший за його нормативне значення (1,0); 3) коефіцієнт забезпечення власними засобами на кінець звітного періоду менший за його нормативне значення (0,1)	1) наявні ознаки поточної неплатоспроможності ($I_n < 0$) на початок і кінець звітного періоду; 2) коефіцієнт покриття на кінець звітного періоду менший за його нормативне значення, яке дорівнює 1,0; 3) підприємство не отримало прибутку за звітний рік
Можливості подолання неплатоспроможності	реальне відновлення платоспроможності	наприкінці звітного періоду хоча б один із зазначених коефіцієнтів перевищує його нормативне значення або протягом звітного кварталу спостерігається їх зростання	можливості відновлення платоспроможності відсутні

Джерело: узагальнено автором на основі [8]

За результатами дослідження можна сформулювати основні напрями удосконалення методики аналізу платоспроможності підприємства:

– адаптація методики до певної мети, наприклад, для визначення рівня кредитоспроможності чи ризику банкрутства, а також використання уніфікованих процедур з метою обмеження зацікавлених осіб маніпулювати отриманими результатами;

– аналіз стабільності динаміки показників за достатньо тривалий період, враховуючи, що різкі коливання значень показників за часовими інтервалами є небезпечніші, ніж відхилення від рекомендованих методиками значень;

– аналіз взаємозв'язку між значеннями різних коефіцієнтів ліквідності та встановлення причин «аномальних» відхилень деяких з них від рекомендованих чи бажаних значень показників для аналізованого підприємства;

– уникнення формального порівняння фактичних значень коефіцієнтів ліквідності з їх рекомендованими значеннями чи значеннями певного інтервалу, тобто врахування галузевих особливостей та розміру підприємств, структури оборотних активів і поточних зобов'язань, характеру технологічного процесу тощо;

– доповнення традиційних напрямів аналізу дослідженням грошових потоків, що дає можливість визначити дефіцит чи резерв грошових коштів, джерела їх надходження та напрями витрачання, а також вплив вільних грошових коштів на поточну платоспроможність підприємства;

– узгодження результатів аналізу динаміки рентабельності діяльності підприємства та його платоспроможності з метою досягнення певного балансу між ними та недопущення ризику банкрутства.

Висновки. Серед проблем здійснення аналітичних процедур і отримання об'єктивних результатів оцінювання платоспроможності підприємств, на нашу думку, варто виділити дві найважливіші: недосконалість методики аналізу певного об'єкта та обмежені можливості, вміння та

бажання її використовувати. Ускладнюється ситуація тим, що аналіз платоспроможності навіть у типових методиках має певні суперечності і неузгодженості щодо переліку, назви, алгоритму розрахунку та рекомендованих значень показників і може призвести до викривлення інформації, прийняття неефективних рішень, упущення моменту критичного погіршення результатів діяльності та наростання ризику банкрутства.

Для вирішення цих проблем запропоновано основні шляхи вдосконалення методичного забезпечення аналізу платоспроможності підприємства. Особливо актуальним є створення на державному рівні координаційного органу, функціями якого було б узгодження суперечливих підходів до фінансового аналізу підприємства загалом і аналізу платоспроможності зокрема, впорядкування й удосконалення типових методик, що зменшило б недовіру користувачів до результатів аналізу і сприяло б ухваленню обґрунтованих управлінських рішень.

Джерела та література

1. Теницька Н.Б., Гришко Ю.С. Підвищення платоспроможності підприємства шляхом оптимізації дебіторської заборгованості. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 8. С. 366-372.
2. Чайка Т. Ю., Лошакова С. Є., Водоріз Я. С. Розрахунок коефіцієнтів ліквідності за балансом, урахування фінансових і виробничих особливостей підприємства під час здійснення коефіцієнтного аналізу ліквідності. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 900-908.
3. Кіндрацька Г.І. Аналіз господарської діяльності: підручник. / Г.І. Кіндрацька, А.Г. Загородній, Ю.І. Кулиняк. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 320 с.
4. Олександренко І.В. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 6 (156). С. 419 – 426.
5. Чемчикаленко Р.А., Яременко В.Г., Павленко О.О. Удосконалення системи діагностики платоспроможності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2018. № 15. С. 780 – 784.
6. Терен Г.М. Система показників аналізу ліквідності підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 8. С. 36 – 41.
7. Іонін Є. Є. Розв'язання питань методологічного обґрунтування понять “платоспроможність” і “ліквідність”. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 6. С.30 – 43.
8. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затвержені Наказом Міністерства економіки України 9.01.2006 № 14 (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 № 1361). Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=161074&cat_id=32854
9. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверженні Постановою Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351 (в редакції від 25.05.2019 р.) Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
10. Порядок проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самоокупності, а також визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, обслуговування якої здійснюватиметься за рахунок коштів бенефіціара, затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 14. 07. 2016 № 616. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-16>
11. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджене Наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001р. № 49/121 (в редакції від 19.02.2013 р.) Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0121-01>
12. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, затверджена Наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.98 № 22. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0214-98>.
13. Марченко О., Погрішук Г. Фінансовий стан підприємства та напрямки його зміцнення *Світ фінансів*. 2009. № 4(21). С.135 – 146.

References

1. Tenytska, N.B. & Hryshko Yu.S. (2015). Pidvyshchennia platospromozhnosti pidpriumstva shliakhom optymizatsii debitorskoi zaborhovanosti [Improving the solvency of the enterprise by optimizing receivables].

- Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national problems of economics*, 8, 366 – 372 [in Ukraine].
2. Chaika T. Yu., Loshakova S. Ye. & Vodoriz Ya. S. (2018) Rozrakhunok koefitsientiv likvidnosti za balansom, urakhuvannya finansovykh i vyrobnychykh osoblyvostei pidpriemstva pid chas zdiisnennia koefitsientnoho analizu likvidnosti [Calculation of liquidity ratios for the balance sheet, taking into account the financial and production characteristics of the enterprise when carrying out a coefficient analysis of liquidity]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 15, 900 – 908
 3. Kindratska, H.I., Zahorodnii A.H. & Kulyniak Yu.I. (2019). *Analiz hospodarskoi diialnosti [Analysis of business activity]*: pidruchnyk. Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki [in Ukraine].
 4. Oleksandrenko I.V. (2014). Diahnostyka likvidnosti ta platospromozhnosti pidpriemstva [Diagnostics of liquidity and solvency of the enterprise]. *Aktualni problemy ekonomiky – Current problems of the economy*, 6 (156), 419 – 426 [in Ukraine].
 5. Chemchukalenko R.A., Yaremenko V.H. & Pavlenko O.O. (2018). Udoskonalennia systemy diahnostyky platospromozhnosti pidpriemstva [Improvement of the solvency diagnostics system of the enterprise] *Ekonomika i suspilstvo – Economy and society*, 15, 780 – 784 [in Ukraine].
 6. Teren H.M. (2016). Systema pokaznykiv analizu likvidnosti pidpriemstv [The system of indicators for analyzing liquidity of enterprises] *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: practice and experience*, 8, 36 – 41 [in Ukraine].
 7. Ionin Ye. Ye. (2009). Rozviazannia pytan metodolohichnoho obgruntuvannia poniat “platospromozhnist” i “likvidnist” [Solving issues of methodological substantiation of the concepts of "solvency" and "liquidity"]. *Aktualni problemy ekonomiky – Current problems of the economy*, 6, 30–43 [in Ukraine].
 8. Metodychni rekomendatsii shchodo vyiavlennia oznak neplatospromozhnosti pidpriemstva ta oznak dii z prykhovuvannia bankrutstva, fiktyvnoho bankrutstva chy dovedennia do bankrutstva, zatverdzeni Nakazom Ministerstva ekonomiky Ukrainy 9.01.2006 № 14 (u redaktsii nakazu Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 26.10.2010 no. 1361) [Guidelines for identifying signs of insolvency of an enterprise and signs of actions to conceal bankruptcy, fictitious bankruptcy or bringing to bankruptcy, approved by Order of the Ministry of Economy of Ukraine on January 9, 2006, no.14 (as amended by order of the Ministry of Economy of Ukraine of October 26, 2010, no.1361)]. Retrieved from http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=161074&cat_id=32854 [in Ukraine].
 9. Polozhennia pro vyznachennia bankamy Ukrainy rozmiru kredytnoho ryzyku za aktyvnymy bankivskymy operatsiiamy, zatverdzhenni Postanovoiu Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 30.06.2016 r. № 351 (v redaktsii vid 25.05.2019 r.) [The Regulation on determining by banks of Ukraine the amount of credit risk for active banking operations, approval by the Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated June 30, 2016 no. 351 (as amended on May 25, 2019)]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16> [in Ukraine].
 10. Poriadok provedennia otsinky finansovoho stanu potentsiinoho benefitsiara investytsiinoho proektu, realizatsiia yakoho peredbachaietsia na umovakh finansovoi samookupnosti, a takozh vyznachennia vydu zabezpechennia dlia obsluhovuvannia ta pohashennia pozyky, nadanoi za rakhunok koshtiv mizhnarodnykh finansovykh orhanizatsii, obsluhovuvannia yakoi zdiisniuvatymetsia za rakhunok koshtiv benefitsiara, zatverdzhenyi Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 14. 07. 2016 № 616. [The procedure for assessing the financial condition of a potential beneficiary of an investment project, the implementation of which is expected to be financially sustainable, as well as determining the type of collateral for servicing and repaying a loan provided at the expense of international financial organizations, whose servicing will be carried out at the expense of the beneficiary, approved by the Order of the Ministry of Finance Ukraine from 07.14.2016. no. 616. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-16> [in Ukraine].
 11. Polozhennia pro poriadok zdiisnennia analizu finansovoho stanu pidpriemstv, shcho pidliahaiut pryvatyzatsii, zatverdzhene Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy ta Fondu derzhavnoho maina Ukrainy vid 26.01.2001r. № 49/121 (v redaktsii vid 19.02.2013 r.). [The Regulation on the analysis of the financial condition of enterprises subject to privatization, approved by the Order of the Ministry of Finance of Ukraine and the State Property Fund of Ukraine of 01.26.2001. no. 49/121 (as amended on February 19, 2013)]. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0121-01> [in Ukraine].
 12. Metodyka intehranoi otsinky investytsiinoi pryvablyvosti pidpriemstv ta orhanizatsii, zatverdzhena Nakazom Ahentstva z pytan zapobihannia bankrutstvu pidpriemstv ta orhanizatsii vid 23.02.98 №22 [The methodology for the integrated assessment of the investment attractiveness of enterprises and organizations, approved by the Order of the Agency for the Prevention of Bankruptcy of Enterprises and Organizations of 02.23.98 no. 22]. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0214-98> [in Ukraine].

13. Marchenko O. & Pohrishchuk H. (2009). Finansovyi stan pidprijemstva ta napriamky yoho zmitsnennia [Financial condition of the enterprise and directions of its strengthening] *Svit finansiv – The world of finance*, 4 (21), 135 – 146 [in Ukraine].

Стаття надійшла до редакції 20.08.2019 р.

УДК 657.6(0.02)-047.44

Melnyk Katerina,
PhD in Economics, Associate Professor,
Lesia Ukrainka Eastern European National University,
Department of Accounting and Audit
Luck; ORCID ID 0000-0001-9167-5801
e-mail: pristypakatia@ukr.net

<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-03-143-148>

TRANSFORMATION OF AUDIT PROCEDURES IN A CONTEXT OF DECENTRALIZATION

Abstract. The research has an applied character. For the achievement of its aim scientific (abstraction, analysis, synthesis, induction, deduction) and specialized (bibliographic analysis, systemic analysis, economic and legal analysis, generalization and grouping and others like that) methodical approaches were used.

It is concluded that decentralization is accompanied by a redistribution of plenary powers between the subjects of management, necessary for the implementation of their resources as well as responsibility. It is substantiated that the processes of decentralization can result in the redistribution of plenary powers between state and independent auditors as a result of changes in expectations of initiators of audit and users of its results. Direct and mediated influence of decentralization on the elements of audit as tasks from a grant to the confidence to the users of its results is identified.

The results of the research, independently conducted by the author, expounded in the article are characterized of scientific novelty. In particular, influence of processes of decentralization on functioning of state and independent audit is first identified. The received results will facilitate the optimization of the use of information by economic entities on the basis of providing of high level of credibility to it from the side of users taking into account the confidence given on results of an audit.

Key words: information, audit, decentralization, state audit, public control, management system.

Мельник Екатерина,
кандидат экономических наук, доцент,
Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки,
кафедра учета и аудита

ТРАНСФОРМАЦИЯ АУДИТОРСКИХ ПРОЦЕДУР В КОНТЕКСТЕ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ

Аннотация. Исследование имеет прикладной характер. Для достижения его цели были использованы общенаучные (абстрагирование, анализ, синтез, индукция, дедукция) и специализированные (библиографический анализ, системный анализ, экономико-правовой анализ, обобщение и группировка т.д.) методические приемы.

Установлено, что децентрализация сопровождается перераспределением между субъектами управления полномочий, необходимых для их реализации ресурсов, а также ответственности. Обосновано, что процессы децентрализации могут привести к перераспределению полномочий между государственными и независимыми аудиторами в результате изменения ожиданий инициаторов аудита и пользователей его результатов.